

Friese Weekspreuken

'Een kado voor het Fries, een kado voor de antroposofie.' Dat is het bijzondere kleinood dat onlangs is uitgekomen: de vertaling in het Fries van de 'Anthroposofische Seelenkalender' van Rudolf Steiner, in het Nederlands bekend onder de naam **Weekspreuken**. In de ledengroep in Sneek is er ruim twintig jaar naar deze spreuken geluisterd, zijn ze geproefd en gewogen. Door Ytsen Kooistra is er taal gevormd, taal 'gedaan'. Levende taal. Het Fries. Wim Lofvers zette, drukte en bond vijftig exemplaren. Alles met de hand. En nu zijn ze er: 'Bladzij na bladzij liggen ze stralend te wachten tot iemand ze tot klinken brengt.'

In onderstaand drieluik zegt Hugo Pronk iets over taal, in het bijzonder over het Fries, en Willemijn Otte bevraagt Ytsen Kooistra en Wim Lofvers naar hun ervaringen met al dat werk.

Met de klank het duister in van de nacht

HUGO PRONK, NEERLANDICUS

De taal is afhankelijk van de sprekers, de schrijvers. Er is de taal. En wie de taal doet, vormt de taal. Wat is er dan aan de hand met de Nederlanders dat de taal zo omzwachteld is? Zo geschikt om nergens voor te staan? Zo gewillig is om aardig te bewegen en niks te zeggen en wellicht veel te verbergen? Een kunstvorm die door Lubbers tot bloei is gebracht. En die blijft bloeien.

Wat is er aan de hand met de Nederlanders, wanneer ze 'algemeen beschaafd' spreken, dat alles wat in de mond en in de ruimte kan branden, schuren, stoten en rollen wordt afgevlakt? Doet het pijn? Stoor je? Is het gênant?

Soms heb je geluk. Dan tref je iemand die interessant spreekt, bij wie een geheime lust vermoed kan worden. De lust om te taal te proeven. Om zich de taal toe te eigenen vóór ze wordt uitgesproken. Of wat hetzelfde is: de lust om zichzelf aan de taal over te leveren.

En sommigen zijn bevoorrecht. Die kennen sprekers van een taal die zich nog niet van de mens heeft losgemaakt. Die de hele mens nog meeneemt de ruimte in. Of ze spreken die zelf. Zo'n taal is het Fries. Een taal waarin de strijd tussen de krachten van de klinkerbewegingen en die van de medeklinkers steeds weer opgelost wordt in de wonderbaarlijke melodie van het zinsverloop.

Is het verwonderlijk dat de antroposofen die sinds de jaren zeventig in Sneek elke veertien dagen bijeenkwamen om Steiners werk te bestuderen gaandeweg een zeker ongemak voelden? Ze openden de avonden

met het lezen van de weekspreek. In het Duits natuurlijk. En in het Hollands. Er bleef afstand.

Er was een werkvertaling in het Fries van Herman Ament, notaris op Terschelling, de man die zag dat Friesland het zuidelijkste puntje van Scandinavië is. Hij had die in 1980 gemaakt voor zijn vrouw. Later had hij het vertalen met Ytsen Kooistra weer opgenomen. Na de dood van Ament zette Ytsen Kooistra het werk voort en maakte van de behoefte in de Sneker groep gebruik door zijn vindingen daar te beproeven.

Wat uit al dat werk is voortgebracht gaat nu de wereld in. Opgemaakt, gedrukt en gebonden door Wim Lofvers in een oplage van vijftig exemplaren. Het formaat van het boekje komt voort uit de ruimtelijke vorm van de spreuken. Op de linkerpagina de Duitse tekst, op de rechter de Friese. Ytsen Kooistra is erin geslaagd om het verdichte karakter dat de spreuken hebben uit het Fries aan het licht te brengen. Dat is niet niks! En zo staan ze daar, bladzij na bladzij stralend te wachten tot iemand ze tot klinken brengt. En klinken doen ze! Het hele jaar rond.

Bezie de Krystnacht-stimming, en vind iemand die deze tekst kan laten horen. Want met de letters kom je er niet.

Ik fiel, as wie de tsjoen ferbrutsen,
It geastesbern yn sieleskerte;
Yn de ljochtglâns fan it hert
Hat it hillich wrâlde-wurd
De hope as himelfrucht fuortbrocht,
Dy't jubeljend waakst yn wrâldene fierten
Ut de godlike oergrûn fan myn wêzen wei.

Laat het je zo vaak lezen tot de klank gaat spreken, kijk niet naar de letters! Als het lukt, kan je met wat het opwekt zo het duister in van de nacht.

Een kado voor het Fries, een kado voor de antroposofie.

Weihe-Nacht-Stimmung

Ich fühle wie entzaubert
Das Geisteskind im Seelenschoss;
Es hat in Herzenshelligkeit
Gezeugt das heilige Weltenwort
Der Hoffnung Himmelsfrucht,
Die jubelnd wächst in Weltenfernen
Aus meines Wesens Gottesgrund.

(Rudolf Steiner)

Kerststemming

Ik voel als uit betovering verlost
het geesteskind in mijn zieleschoot;
In lichte klaarheid van 't hart
verwekte het heilig wereldwoord
de hemelse vrucht van de hoop,
die jubelend groeit naar wereldverten
uit de godsgrond van mijn wezen.

(vert. Doorlie Gerdes)

Kerstmachtstemming

Ik voel, als was het nu onttoverd,
in zieleschoot het geesteskind;
het heilig wereldwoord
heeft in de lichtglans van het hart
de hemelvrucht der hoop gebaard,
die jubelend tot in de wereldverten groeit
uit de goddelijke oergrond van mijn wezen.

(vert. Wijnand Mees)

Christmas

I feel the Spirit-Child
Set free from spell in womb of soul;
The holy cosmic Word conceived
In clarity of heart
The heaven-fruit of hope,
Which joyous grows toward farthest worlds
Out of my being's godly ground.

(vert. Daisy Aldan)

Christmas

I feel if from enchantment freed
The spirit child in the soul's womb;
In the heart's radiance
The holy word of worlds
Has begotten heavenly hope
Which grows jubilant tot the ends of the world
Out of my being's divine foudation.

(vert. Rufus Goodwin)

Niet tégen het Hollands maar vóór het Fries

Ytsen Kooistra (63) is gepensioneerd biologieleraar. Hardop in het Duits en daarna het Fries, maar ook klappend en stampend ging hij door de teksten van de Weekspreuken heen. Steeds om te horen: hoe klinkt het? Alles om zich de spreuken 'tot op het bot' eigen te maken. Een noodzaak om te kunnen vertalen.

WILLEMIJN OTTE

Ik kom uit een Fries nest. Het Fries is mijn moedertaal. Toen ik een kind was realiseerde ik me al dat het Fries bij mij hoorde. Thuis hadden we heit en mem, maar op school was dat vader en moeder. En dat voelde ik als onrecht: ik kon mezelf niet zijn door de maatschappelijke opvattingen, de krachten van buitenaf. Door de antroposofie ben ik erachter gekomen dat de taal verbonden is met hoge geestelijke wezens. Ik ben van mening dat deze wezens in Friesland in hun verbinding met mensen worden belemmerd omdat er tegenwoordig minder Fries wordt gesproken.

Zo'n dertig jaar geleden zag en hoorde ik voor het eerst het Oberufer Paradijsspel. Eigenlijk kon ik het niet verstaan, de taal ervan is tenslotte niet makkelijk, maar ik weet nog dat ik het als klank in het Fries hoorde. Het was iets heel merkwaardigs.

Op de ledenavonden in Sneek lazen we iedere veertien dagen de Duitse en de Nederlandse versie van de spreuk van de betreffende week. Maar iets wilde bij mij van binnen niet. In de loop van de tijd is het daarom een opgave voor me geworden om ze te vertalen. Ze moesten me eigen worden. Met de werkvertaling van Herman Ament ben ik toen aan de gang gegaan. Om te beleven wat een taal aan een spreuk doet, lazen we op onze bijeenkomsten een tijdje ook de Engelse versie er nog bij. En thuis bekeek ik dan weer hoe het in het Fries zou moeten zijn. Na een poosje is ook het Fries in de ledengroep erbij gekomen.

Door het vertalen ontdek je zo veel. In een bepaalde periode wilde ik de taal poëtischer maken, omdat het dan zo mooi klonk. Maar ineens dacht ik toen: ho, ho, maar zó zegt Steiner het niet... Hardop las ik steeds maar weer de Duitse spreuken en dan hardop in het Fries om te horen: klinkt er nu hetzelfde? Ook heb ik ze gelopen en gestampt, eerst in het Duits en dan in het Fries, om ze in mijn lijf te krijgen. Op een goed moment klonk er nog iets anders dan woorden

en inhouden. Kijk eens naar de eerste en de laatste, de 52ste spreuk. Terwijl ze inhoudelijk zo dicht bij elkaar liggen, is de toon van de eerste meer die van een mededeling, een opgave, en de toon van de 52ste die van de vervulling, een halleluja. In het Fries, ach, dat komt natuurlijk gewoon omdat ik Fries ben, zijn juist dat soort dingen nog mooier.

Onze taal biedt voor dat wat er door een spreuk heen klinkt hele mooie mogelijkheden. Denk niet dat ik dwars ben, dat ik tegen het Hollands ben, maar ik ben voor het Fries! Anders beweeg ik tegen mijn eigen ziel in.

Rudolf Steiner schreef:

*Wie de zin van de taal begrijpt,
aan hem onthult zich de wereld
in beeld;*

*wie luistert naar de ziel van de taal,
voor hem ontsluit zich de wereld
als wezen;*

*wie de geest van de taal beleeft,
hem begiftigt de wereld
met wijsheidskracht;*

*wie de taal kan liefhebben,
hem verleent zij zelf
haar eigen macht.*

*daarom wil ik hart en hoofd
richten op de geest en de ziel
van het woord;*

*en in de liefde
daarvoor mijzelf
pas werkelijk voelen.*

Toen ik dit las, begreep ik waarom ik de Week-spreuken vertaalde.

Ze staan op mijn bureau. Als ik 's morgens aan het werk ga, lees ik eerst de spreuk die bij de betreffende week hoort. Maar als ik met vakantie ga neem ik ze niet mee. Dat werkt niet. Dan ben ik in zo'n andere situatie. Maar als ik in het veld ben, gewoon hier in Friesland met mijn kleinkinderen of zoals van de zomer in Tintagel, dan zie ik ineens zo'n spreuk. Dan stijgen er zinnen naar boven. Het gekke is: ik ken ze nog steeds niet uit mijn hoofd terwijl ze zó in me zitten. Ze zijn een stukje van mezelf geworden.'

Bewegen in een spreuk

Wim Lofvers (73), huisarts in ruste, heeft een piepklein drukkerijtje ingericht in een van de kamers van zijn huis. Daarin drukt en bindt hij door hem geschreven gedichten, korte verhalen en een aantal maanden geleden de in het Fries vertaalde Weekspreuken. Is daarmee het werk gedaan? Niet voor Lofvers: de teksten en stemmingen van de spreuken, zo zegt hij, 'ze zijn altijd bij me.'

WILLEMIJN OTTE

Het Duits lag voor mij teveel op de bovenste plank. Steeds moest ik op een keukentrapje staan om er bij te kunnen. De taal van een spreuk is voor mij een werktuig, een scherp zakmes waarmee ik de beelden snijd. Maar die taal moet in mijn etherlichaam kunnen "passen" en ik heb, als ik dat zo mag zeggen, een Fries etherlichaam.

We hebben erop gekauwd. Spreuk voor spreuk. In de ledengroep in Sneek. Maar Ytsen Kooistra heeft het echte werk gedaan. Alles bij elkaar een proces van vijfentwintig jaar, maar dit jaar is het gereedgekomen.

Ik heb vijftig exemplaren gedrukt en zelf gebonden. Toen ze allemaal prachtig op een stapeltje op mijn tafel stonden, ontdekte ik een zetfout. Ik ging door de grond. Ik heb bij alle exemplaren een bladzijde eruit gesneden, opnieuw gedrukt en erin geplakt.

Eigenlijk kwam ik door het meewerken aan de vertaling van de Weekspreuken innerlijk op het terrein van de meditatie. Ik voelde: ik kan deze spreuken alleen benaderen als ik bij mezelf "naar binnen ga". Door de kunstzinnige vorm die ze hebben, spreekt een werkelijkheid die ik binnen in me beleef. Innerlijk probeer ik me te verbeelden wat er eigenlijk staat. Soms zie ik dan herinneringsbeelden voor me. Bijvoorbeeld mijn grootouderlijk huis op Schiermonnikoog. Of de herfstnevels van Gloucester in het westen van Engeland. Het zijn beelden die me helpen om in de innerlijke stemming van de betreffende spreuk te komen en daarin te bewegen. Ik geef op zo'n moment een stukje van het uiterlijke leven prijs. Het duurt nooit lang. Misschien één minuut, maar die minuut is van een grote intensiteit. In de loop van de jaren werden de teksten tot een weefsel in mijn binnenwereld.

Ik merk dat als ik voor een kassa sta of in mijn auto in de file uit het raampje zit te staren, vaak komen er dan ineens een paar zinnen omhoog geborreld. De teksten en de stemmingen van de spreuken, ze zijn altijd bij me.'

Rudolf Steiner, *Antroposofyske Wikespreuken, Meditaasjes foar de wiken fan it jier*

Marginale Uitgeverij 't Hoge Woord

Rijsterdijk 25, 8574 VW Bakhuizen (Fr.)

Tel. (0514) 582083. Prijs: € 16,00.

Artikel uit: Motief, Maandblad voor Antroposofie
nrs. 69, december 2003